

mag. Tilka Jamnik¹
e-naslov: tilka.jamnik@gmail.com
Ljubljana, 17. 9. 2021

UGANKE

Izbor zbirk ugank iz zadnjih let

Priporočilni seznam zbirk ugank je nastal kot dodatek k spremnemu gradivu k *Ponikalnicam* Miroslava Košute, slikanici, ki jo je Društvo Bralna značka Slovenije – ZPMS darovalo prvošolcem ob začetku šolskega leta 2021/2022. Upoštevali smo kakovostne zbirke ugank, v katerih so uganke književna oblika, ne pa tudi zbirke različnih nalog za reševanje, ki bistrijo um ali so družabne igre, tudi ne detektivskih ugank, delovnih nalog, ki s pomočjo ugank spodbujajo učenje idr. Nadalje smo v seznam uvrstili le zbirke ugank, ne pa tudi antologije različnih avtorjev, kjer so poleg izbranih besedil objavljene tudi uganke. Mnogo ugank je objavljenih tudi v otroških in družinskih revijah.

Seznam dopolnjujte z zbirkami, ki so vam všeč in seveda s kakovostnimi novostmi!

Dodali smo nekaj spodbud za branje in reševanje ugank. Nekatere so prepisane iz gradiva k *Ponikalnicam*.

Albreht, Vera: **Pridite, pomlad je tu!** Ilustr. Polona Lovšin. Mladinska knjiga, 2019, 15 str.

Arhar, Vojan Tihomir: **Kaj je to?** Ilustr. Ana Zavadlav. Mladinska knjiga, 2020, 23 str.

Belčič, Franc: **Iskrice v glavi – rešitev na dlani.** Ilustr. Erika Omerzel Vujić. Celjska Mohorjeva družba in Društvo Mohorjeva družba, 2018, 23 str.

Dekleva, Milan: **Uganke za Anke in Janke.** Ilustr. Arjan Pregl. Morfemplus, 2017, 27 str.

Jalovec, Viljenka: **Pravljичne uganke.** Ilustr. Marko Kočevar. Lenaja, 2014, 30 str.

Kaj je to? Ilustr. Ana Zavadlav. Mladinska knjiga, 2016, 24 str.

Kje je ključ : stare in nove uganke, pesmi šalivke, zabavljivke in posmehulje ter ugankarska pesmica. Besedila Matej Bor ... [et al.]. Ilustr. Andreja Borin ... [et al.] ; [spremna beseda Dušan Muc]. Buča, 2007, 85 str.

Košuta, Miroslav: Ponikalnice : petinsedemdeset ugank in ena ugotovitev. Ilustr. Suzi Bricelj. Miš, 2017, 43 str.

Košuta, Miroslav: Ponikalnice : uganke z rimo in soljo. Ilustr. Suzi Bricelj. Posebna darilna izd. Društva Bralna značka Slovenije – ZPMS. Miš : Društvo Bralna značka Slovenije - ZPMS, 2021 .

¹ Oblikovanje seznama je avtorsko delo; kdo drug bi morda katero od knjig razvrstil kako drugače.

Kvartič, Ambrož: **Kdo in kaj? Razvozlaj!** Ilustr. Igor Šinkovec. Mladinska knjiga, 2018, 15 str.

Kvartič, Ambrož: **Ugibanica : 100 ugank.** Ilustr. Marjan Manček. Miš, 2021, 55 str.

Kvartič, Ambrož: **Križemsvet** : pesmi, uganke in dopolnjevanke. Ilustriral Zvonko Čoh. Mladinska knjiga, 2021.

Lainšček, Feri: **Če padeš na nos, ne prideš na Nanos** : abeceda v ugankah. Ilustriral Igor Ribič. Franc-Franc, 2003, 26 str.

Leskovec, Anita: **Uganke.** Ilustr. Agata Pavlovec. Avrora, 2009, 56 str.

Leskovec, Anita: **Uganke.** Ilustr. Urška Stropnik. Jezero : Morfem, 2012, 25 str.

Majhen, Zvezdana: 2 naslova: **Ni ga čez šport** : uganke o športnih disciplinah (2021); **Planet ugank:** 123 ugank (2016). Ilustr. Urška Stropnik Šonc. Pivec, 2021. 29 str., 36 str.

Majhen, Zvezdana: **Od zime do zime** : 111 ugank. Ilustr. Daša Simčič. Morfem, 2013, 26 str.

Majhen, Zvezdana: 2 naslova: **Brkate, kosmate in krilate uganke** (2020); *Uganke o poklicih* (2021); Ilustr. Polona Kosec. Studio Hieroglif, 2021, 23 str., 39 str.

Majhen, Zvezdana: **Ugibam, uganem!** Ilustr. Erika Omerzel Vujić. Studio Hieroglif, 2018, 41 str.

Majhen, Zvezdana: **Uganke modrijanke.** Ilustr. Mojca Cerjak. Revija Galeb ; Čedad : †Zadruga †Novi Matajur, 2006, 27 str.

Petek Levokov, Milan: 3 naslovi: **Uganke iz dežele škratov; Uganke iz dežele palčkov; Uganke Marka Pola.** Vse: zabavna logika za mlade bralce. Ilustr. Nataša Gregorič. Talum, 2018, po 80 str.

Rozman, Andrej: **Uganke.** Ilustr. Zvonko Čoh. Mladinska knjiga, 2014, 16 str.

Rozman, Andrej: **Uganke : 100 + .** Ilustr. Svjetlan Junaković. Mladinska knjiga, 2010, 40 str.

Sokolov, Cvetka: **Kaj, le kaj je to?** Ilustr. Polona Lovšin. Mladinska knjiga, 2012, 17 str.

Sokolov, Cvetka: **Kdo dela to?** Ilustr. Tanja Komadina. Mladinska knjiga, 2014. 23 str.,

Sokolov, Cvetka: **Kdo nikoli ne miruje?** : uganke za malčke. Ilustr. Ana Zavadlav. Mladinska knjiga, 2012, 23 str.

Štefan, Anja: 3 naslovi: **Sto ugank; Še sto ugank; Uganke.** Ilustr. Jelka Reichman. Mladinska knjiga, več izdaj, po 30 str.

Šviga švaga, čez dva praga : 100 ugank. Izbrala Darinka Petkovšek. Ilustr. Jelka Reichman. Mladinska knjiga, več izdaj, 16 str.

Župančič, Oton: **Mehurčki in petdeset ugank.** Ilustr. Marlenka Stupica. Mladinska knjiga, več izdaj, 77 str.

Spodbude za branje:

Uganka je vrsta naloge, zastavljene na različne načine, ki za reševanje zahteva premislek, oziroma za njeno reševanje običajno ni ustaljenih metod. Uganka je tudi književna oblika v prozi ali v verzih. V zgodovini so uganke nastajale v vseh civilizacijah, v starogrški in rimski pa so imele tudi določeno obredno vlogo. Najbolj znane so prerokbe v obliki ugank iz Apolonovega svetišča v Delfih, uganke Sfinge, gordijski voz, Kolumbovo jajce ...

Vrste ugank:

logična uganka (Einsteinova uganka, ...)

besedna uganka (logogrif, anagram, palindrom, križanka, ...)

slikovna uganka ali rebus

situacijska uganka

mehanska uganka (Rubikova kocka, ...)

številčna uganka (sudoku, križanka vsot, ...)

Nekatere uganke sodijo v več kategorij.

Vir: <https://sl.wikipedia.org/wiki/Uganka>

V seznamu so zbirke ugank, ki so književna oblika v verzih (pogosteje) ali prozi (redkeje). Gre za slikanice oz. za ilustrirane knjige ugank, ker so pač primarno namenjene otrokom.

Za vsako teh zbirk velja, kar smo zapisali tudi pri *Ponikalnicah*:

Zakaj imajo otroci tako radi uganke? Mogoče zato, ker v koncentrirani obliki, skoraj simbolično, predstavljajo njihovo izkustvo v osvajanju resničnosti. Za otroka je svet poln nenavadnih dogodkov, skrivnostnih predmetov in zagonetnih znakov. Že njihovo lastno bivanje v svetu je skrivnost, ki jo morajo razvozlati, uganka, ki jo morajo rešiti, zato jo vedno znova rešujejo s posrednimi ali neposrednimi vprašanji. Rešitev pride večkrat nepričakovano, na presenetljiv način.

Od tu se poraja užitek, da bi nesebično, zaradi igre, zaradi vaje, okusili vznemirjenje iskanja in presenečenja.

(Gianni Rodari: Srečanje z domišljijo. Prev. Evelina Umek. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1977.)

Uganke so namenjene prvim samostojnim bralcem v 1. razredu in seveda tudi vsem šolarjem v prvem triletju. Kot nalašč so za družinsko in medgeneracijsko branje, saj si mladi in odrasli lahko pomagamo pri reševanju, se pogovarjamo o stvareh, po katerih sprašujejo, spomnimo se svojih izkušenj in doživetij. Uganke spodbujajo k iskanju dodatnih informacij ali celo k izdelovanju nekaterih reči, v njih kdaj najdemo tudi besede, ki jih ne razumemo. Ko iščemo odgovore na take »besedne uganke«, bogatimo besedni zaklad in si širimo obzorje. Besedila in ilustracije nudijo estetski užitek, skupno reševanje in branje pa ... saj veste, veselje, zabavo, čustveno toplino ...

Uganke lahko otroci berejo in rešujejo samostojno, lahko pa jim jih beremo odrasli in od njih pričakujemo rešitve. Če ob tem otroci opazujejo ilustracijo, bodo morda do rešitve prišli prej. Uganke torej beremo, če želimo, da bodo poslušalci pozorneje prisluhnili besedilu, in jih zastavljamo ob ilustraciji, s čimer jim olajšamo reševanje. Ob tem si lahko skupaj z otroki izmišljujemo tudi nove uganke.

Nadaljnje spodbude za branje:

- Pripravimo razstavo vseh zbirk ugank, ki jih imamo v knjižnici (družinski, šolski, splošni). Kdo so avtorji ugank in kdo ilustratorji? Ali te ustvarjalce poznamo tudi po drugih delih? (Katerih?) Zbirke pregledamo, beremo in rešujemo uganke. (Tako imamo dovolj bralnega gradiva za vse in bralci lahko izbirajo, kar je spodbudno!)
- V knjižnici zbirke ugank stojijo na policah s poezijo (oz. na policah s kratko prozo, če so v prozi); v nekaterih knjižnicah pa so uganke postavljene kot samostojna skupina. Knjižničarji bomo poskrbeli, da vam ne bo uganke, kako zbirke ugank najdemo v Cobiss-u 😊. (Največ jih je pod geslom »uganke – knjige za otroke«.)
- Vsak si izbere svojo najljubšo zbirko in pove, zakaj mu je všeč. Iz nje drugim zastavi po tri uganke. (Ko iščejo tri uganke, jih spotoma preberejo precej več.)
- V različnih zbirkah poiščemo uganke o istih rečeh, npr. o kolovratu, letnih časih, knjigi idr. Primerjamo jih med seboj. Kaj smo opazili? Bi poskusili tudi mi sestaviti vsak svojo uganko o teh rečeh? (Bralci so raziskovalci!)
- Morda so za učence v 2. triletju zanimive zbirke, ki vsebujejo uganke različnih avtorjev, npr. *Kaj je to?* (Mladinska knjiga, 2016), *Kje je ključ* (Buča, 2007), *Šviga švaga, čez dva praga* (Mladinska knjiga, več izdaj). Zagotovo se bodo spomnili še na katero zbirko ugank in jo želeli predstaviti. (Pomembne so bralne izkušnje iz preteklosti!)
- Bi poiskali uganke v različnih otroških in družinskih revijah? (Mimogrede spoznavajo periodiko.)
- Primerjajmo obe zbirki Miroslava Košute: *Ponikalnice : petinsedemdeset ugank in ena ugotovitev* (Miš, 2017) in *Ponikalnice : uganke z rimo in soljo* (Posebna darilna izd. Društva Bralna značka Slovenije – ZPMS, 2021).
- Uganke so spodbudno družinsko in medgeneracijsko branje, ker je včasih treba veliko razlage: neznane besede, neznani predmeti, neznane situacije idr. Npr. zbirko *Mehurčki in petdeset ugank* (Mladinska knjiga, več izdaj) poznajo ne le otroci, ampak predvsem starši in stari starši: bi organizirali medgeneracijsko bralno srečanje, kjer bi različno stari udeleženci brali (in po potrebi razlagali) te Župančičeve literarne biserčke?
- Zvezdana Majhen, Anja Štefan, Andrej Rozman, Cvetka Sokolov, Ambrož Kvartič in še kdo znajo zastaviti uganke čisto po vsem, vsaj tako se zdi. Pa vendar se poskušajmo spomniti na kakšno stvar ali pojav, kjer se nam zdi nemogoče zastaviti uganko.

- Mlade bralce spodbujamo, da na različne načine zastavijo uganke: ustno, pisno, v obliki ilustriranega besedila, v obliki stripa ... kot kratek video idr. Naredimo predstavitev teh ugank; na prireditvah povabimo družinske člane otrok, ki te uganke rešujejo. Organizirajmo tekmovalno in zabavno prireditvah!
- (...)
- Mladi in odrasli bralci ugank, oboji različnih starosti, se boste spomnili še več načinov, kako spodbujati branje ugank, tudi kako organizirati skupno branje in reševanje. Uživajte!!! 😊